

Tib 1 - Bodhicaryāvatāra 3e chapitre - leçon 03

Suite de l'étude du chapitre 3 du Bodhicaryāvatāra, de strophe en strophe.

1. Exercice de lecture

རི་ལྟར་མཚན་མོ་སྐྱབ་ནག་སྒྲིབ་རུམ་ན། །
སྒྲོག་འགྲུ་སྐད་ཅིག་རབ་སྣང་སྟོན་པ་ལྟར། །
དེ་བཞིན་སངས་རྒྱས་མཐུ་ཡིས་བརྒྱ་ལམ་ན། །
འཇིག་རྟེན་བསོད་ནམས་སློ་གྲོས་ཐང་འགའ་འབྱུང་། ། ༥

Comme un éclair déchire la nuit
En révélant avec éclat ce que les ténèbres voilaient,
Il arrive exceptionnellement que, par le pouvoir des bouddhas,
Une pensée méritoire surgisse dans le monde quelques instants. [5]¹

དེ་ལྟས་དགེ་བ་ཉམ་ཚུང་ཉིད་ལ་ཉག། །
སྒྲིག་པ་སྟོབས་ཆེན་ཤིན་ཏུ་མི་བཟད་པ། །
དེ་ནི་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་མིན་པ། །
དགེ་གཞན་གང་གིས་ཟེལ་གྱིས་གཞོན་པར་འགྱུར། ། ༦

Le bien est donc fragile et le mal
Toujours si puissant que rien ne lui résiste.
Quelle vertu, sinon l'esprit d'Éveil
Parfait, pourrait le terrasser ? [6]

¹ La traduction française de base est celle des éditions Padmakara <https://www.padmakara.com/catalogue-editions-padmakara/33-bodhicaryavatara-la-marche-vers-l-veil-9782916915357.html>

2. Repère des particules

[རི་ལྟར་] [མཚན་མོ་] [ལུན་ནག་] [སློན་རུམ་+ན་]
[སློག་འགྲུ་] [སྐད་ཅིག་] [རབ་སྒྲུང་] [སློན་པ་ལྟར་]
[དེ་བཞིན་] [སངས་རྒྱས་] [མཐུ་+ཡིས་+བརྒྱ་ལམ་+ན་]
[འཇིག་རྟེན་] [བསོད་ནམས་] [སློ་བོས་] [ཐང་འགའ་འབྲུང་]

[དེ་ལྟ་+ས་] [དགེ་བ་] [ཉམ་ཚུང་ཉིད་+ལ་+ཉལ།]
[སློག་པ་] [སློབས་ཆེན་] [འཕྱི་རུ་+མི་+བཟད་+པ་]
[དེ་+ནི་] [རྫོགས་པ་+འི་+བྱང་ཚུབ་] [སེམས་མིན་+པ་]
[དགེ་གཞན་] [གང་+གིས་] [ཟིལ་+གྱིས་] [གཞོན་པར་འགྲུང་]

3. Vocabulaire

དེ་ལྟར་	de quelle manière, comment
མཚན་མོ་	nuit
ལུག་ནག་	obscurité noire
ཇུན་རུམ་	nuages épais
ན་	dans (particule locative, oblique)
ལྷོག་འཇུ་	éclair
རྒྱུ་ཅིག་	instant
རབ་སྒྲུང་	clarté brillante
ལྟོན་པ་	montrer, révéler
ལྟར་	comme (particule comparative)
དེ་བཞིན་	de même, ainsi
སངས་རྒྱལ་	Bouddha
མཐུ་	pouvoir, puissance
ཡིས་	par (particule instrumentale)
བརྒྱ་ལམ་	cent voies
འཇིག་རྟེན་	monde
བསོད་ནམས་	mérite
ལྡོ་ལྡོས་	sagesse, intelligence
ཐང་འགའ་	quelques-uns
འབྱུང་	surgir, apparaître
དེ་ལྟས་	c'est pourquoi
དགེ་བ་	vertu
ཉམ་རྒྱུང་ཉིད་	petitesse, faiblesse
ལ་རྟག་	toujours (particule + adverbe)
རྙིག་པ་	faute, péché, mal

སྤྲོ་བའ་ཚེན་	grande force
ཤིན་ཏུ་	extrêmement
མི་བཟད་པ་	intolérable
དེ་ནི་	ceci
རྫོགས་པ་	parfait, accompli
འི་	de (particule génitive)
བྱང་ཚུབ་	éveil
སེམས་	esprit, mental
མིན་པ་	ne pas être
དགེ་གཞན་	autre vertu
གང་	qui, que
གིས་	par (particule instrumentale)
ཟིལ་	éclat, splendeur
གྱིས་	par (particule instrumentale)
གཞོན་པར་	subjuguer, dominer
འགྱུར་	devenir

4. Analyse grammaticale phrase par phrase

Première strophe

ཇི་ལྟར་མཚན་མོ་སྐྱུན་ནག་སྒྲིབ་རུམ་ན། ལྷོག་འགྲུ་སྐད་ཅིག་རབ་སྒྲུང་སྟོན་པ་ལྟར། དེ་བཞིན་སངས་རྒྱལ་མཐུ་ཡིས་བརྒྱ་
ལམ་ན། འཇིག་རྟེན་བསོད་ནམས་སློ་གྲོས་ཐང་འགའ་འབྱུང་།

- ཇི་ལྟར་ : adverbe interrogatif - "de quelle manière, comment"
- མཚན་མོ་ : nom (nominatif) - "la nuit"
- སྐྱུན་ནག་ : nom composé (nominatif) - "l'obscurité noire", qualifiant l'état de la nuit
- ལྷོག་རུམ་ན་ : nom + particule locative ན་ - "dans les nuages épais", indiquant le lieu où se déroule l'action
- ལྷོག་འགྲུ་ : nom (nominatif) - "l'éclair", sujet de l'action de révéler
- སྐད་ཅིག་ : nom (temporel) - "un instant", indiquant la durée brève
- རབ་སྒྲུང་ : nom (objet) - "une clarté brillante", ce qui est révélé
- སྟོན་པ་ལྟར་ : verbe + particule comparative ལྟར་ - "comme (il) révèle", établissant la comparaison
- དེ་བཞིན་ : adverbe - "de même, ainsi", marquant la transition vers le second terme de comparaison
- སངས་རྒྱལ་ : nom (nominatif) - "le Bouddha", agent de l'action
- མཐུ་ཡིས་ : nom + particule instrumentale ཡིས་ - "par (sa) puissance", indiquant le moyen
- བརྒྱ་ལམ་ན་ : nom composé + particule locative ན་ - "dans les cent voies", lieu métaphorique de l'action
- འཇིག་རྟེན་ : nom (génitif implicite) - "du monde", qualifiant les êtres
- བསོད་ནམས་ : nom (nominatif) - "les mérites", sujet avec སློ་གྲོས་
- སློ་གྲོས་ : nom (nominatif) - "la sagesse", sujet coordonné
- ཐང་འགའ་ : déterminant + pronom indéfini - "quelques-uns", quantifiant le sujet
- འབྱུང་ : verbe (présent) - "surgissent, apparaissent", action principale

Deuxième strophe

དེ་ལྟམ་དགོ་བ་ཉམ་རྒྱུང་ཉིད་ལ་རྟག་སྤྲིག་པ་སྟོབས་ཆེན་ཤིན་ཏུ་མི་བཟད་པ། དེ་ནི་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་མིན་པ།
དགོ་གཞན་གང་གིས་ཟིལ་གྱིས་གཞོན་པར་འགྱུར།

- དེ་ལྟམ་ : pronom + particule causale - "c'est pourquoi", marquant la conséquence logique
- དགོ་བ་ : nom (nominatif) - "la vertu", sujet de la phrase
- ཉམ་རྒྱུང་ཉིད་ : nom composé avec suffixe ཉིད་ - "la petitesse, l'état de faiblesse", qualité de la vertu. ཉིད་ indique aussi la marque d'incorporation, l'idée de "en cela même".

- ལ་རྟག་ : particule ལ་ + adverbe རྟག་ - "toujours en/dans", indiquant la permanence de l'état
- མྱིག་པ་ : nom (nominatif) - "les fautes, les péchés", sujet contrastant
- ལྷོ་བས་ཚེན་ : nom composé (nominatif) - "grande force", qualité des fautes
- ཤིན་ཏུ་ : adverbe d'intensité - "extrêmement", renforçant l'adjectif suivant
- མི་བཟད་པ་ : négation མི་ + verbe བཟད་པ་ - "intolérable", prédicat des fautes
- དེ་ནི་ : pronom démonstratif + particule d'emphase ནི་ - "ceci", référant à la situation décrite
- རྫོགས་པའི་ : adjectif + particule génitive འི་ - "de la parfaite", qualifiant བྱང་ཚུབ་
- བྱང་ཚུབ་ : nom (génitif) - "éveil", complément de རྫོགས་
- རྫོགས་མིན་པ་ : nom + négation མིན་པ་ - "n'est pas l'esprit", prédicat négatif
- དག་གཞན་ : nom composé (nominatif) - "autre vertu", sujet de la question rhétorique
- གང་གིས་ : pronom interrogatif + particule instrumentale གིས་ - "par quoi", indiquant l'agent ou le moyen
- ཟླ་གྱིས་ : nom + particule instrumentale གྱིས་ - "par l'éclat, par la splendeur", moyen de l'action
- གཞོན་པར་འགྱུར་ : verbe + particule du futur པར་ + auxiliaire འགྱུར་ - "viendra à subjuguier", futur de l'action

4. Traduction littérale

De quelle manière, dans la nuit d'obscurité noire aux nuages épais, l'éclair révèle en un instant une clarté brillante, de même, par la puissance du Bouddha, dans les cent voies, quelques mérites et sagesse du monde surgissent.

C'est pourquoi, la vertu étant toujours dans la petitesse, les fautes d'une grande force extrêmement intolérables - ceci n'est pas l'esprit de l'éveil parfait - par quelle autre vertu viendra-t-elle à être subjuguée par l'éclat ?